

Nr 50.

Ankom till riksdagens kansli den 19 maj 1915 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om dels undersökning rörande verkningarna av lagen den 25 juni 1909 angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne samt lagen samma dag om arrende av viss jord å landet inom Norrland och Dalarne ävensom förslag till förbättringar i dessa lagar, dels ock ändring i vissa angivna avseenden uti förstnämnda lag.

Närvarande vid ärendets slutliga behandling: herrar Lindhagen, av Ekenstam, Gezelius, Alexanderson, Lars Olsson, greve Spens, Dahl, Hult, Tisell,* Pettersson i Bjälbo, Persson i Norrköping, Gustafsson i Örebro, Schotte,* Borg,* Holmdahl* och Igel.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Till lagutskottets behandling har hänvisats en av herrar *Ivar Venerström*, *Nils Olsson* i Rödningsberg, *Per Norin*, *C. O. Johansson* i Sollefteå, *C. A. Svensson* i Skönsberg, *Carl Lindhagen*, *Verner Hedlund*, *Christian Ericson* i Funäsdalen och *O. W. Edbom* inom andra kammaren väckt motion, nr 126, däri hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en allsidig undersökning angående verkningarna av uppsikts- och arrendelagarna för

Herr Venerströms m. fl. motion.

Bihang till riksdagens protokoll 1915. 9 saml. 43 häft. (Nr 50).

Norrland och Dalarna av den 25 juni 1909 samt därefter för riksdagen framlägga de förslag, vartill undersökningen kan föranleda».

Till stöd för sin ifrågavarande hemställan hava motionärerna anfört följande:

»Vid 1914 års riksdagar väckte Daniel Persson i Tällberg motion om utredning och ändring i viss riktning av uppsiktslagen för Norrland och Dalarna av 25 juni 1909, och Lindhagen m. fl. yrkade utredning av verkningarna av uppsikts- och arrendelagarna samt förslag till de förbättringar av dessa lagar, som kunna av förhållandena påkallas. I enlighet med Lindhagens motion föreslog lagutskottet, att riksdagen måtte besluta en hemställan till Kungl. Maj:t om undersökning av verkningarna och förslag till förbättringar av nämnda lagar. Andra kammaren biföll utan votering lagutskottets förslag. Första kammaren återigen avslög detsamma med 71 röster mot 49, vadan frågan förföll.

Den jämförelsevis ringa röstövertikt, som 1914 hindrade samstämmiga beslut av riksdagens båda kamrar, borde redan nu vara mogen att försvinna. Riktigheten av lagutskottets tillstyrkande motivering står kvar med oinskränkt styrka. Det är fortfarande sant, att 'det står i rätt god överensstämmelse med ifrågavarande lagstiftnings försökskaraktär, att de lagstiftande myndigheterna genom tid efter annan återkommande undersökningar av dessa lagars praktiska verkningar tillföras en på sakkunnigt och insiktsfullt omdöme grundad kännedom om de förhållanden, som till äventyrs kunna påkalla ändringar'. Det är fortfarande sant, att 'de skäl, som ansetts göra nämnda utredning' — om Norrländska förbudslagen — 'önskvärd och lämplig, kunna med enahanda styrka åberopas för motsvarande åtgärd med avseende å de norrländska arrende- och uppsiktslagarna.' Det är också allt fortfarande sant, att 'anledning till framskjutande av tidpunkten för en dylik undersöknings påbörjande synes så mycket mindre föreligga, som vissa anmärkningar emot åtskilliga av dessa lagars särskilda bestämmelser redan förekommit'. Fast mera ha sådana graverande fakta särskilt angående uppsiktslagens bristfälligheter kommit i dagen, att effektiva förändringar och förbättringar måste anses vara snarast av nöden.

Under debatten i andra kammaren yrkade Petersson i Lidingön såsom reservant avslag bland annat med det huvudskälet, att en dylik undersökning skulle 'innefatta ett misstroendevotum mot jordbrukskommissionerna, som icke bör givas dem', och han hotade till yttermera visso med, att den 'skulle leda till betänkliga följder i avseende på jordbrukskommissionernas verksamhet'. Under debatten i första kammaren yttrade

reservanten Gezelius, att man borde avvakta resultaten av jordbrukskommissionernas verksamhet, och fortsatte: 'Vad man nu vet, åtminstone vad utskottet vet om jordbrukskommissionernas erfarenheter, inskränker sig till privata uttalanden om de inom någon av kommissionerna vunna erfarenheterna och vad man hört. Ingenting därutöver.' Vid granskning av jordbrukskommissionernas rapporter visar det sig, att reservanternas avslagsmotivering i berörda stycken faller fullständigt till marken. Redan i de före 1914 års senare riksdag tillgängliga rapporterna påpekade jordbrukskommissionerna kraftigt nog en hel rad bristfälligheter i uppsiktslagen. I de i januari i år insända rapporterna ha jordbrukskommissionerna med erfarenhetens styrka ytterligare understrukt förut gjorda erinringar.

Jordbrukskommissionen i Västernorrlands län är i sina rapporter mycket bekymrad över att underdomstolarnas tolkningar av uppsiktslagen synas hota att göra den alldeles meningslös. I den av Harald Lundberg undertecknade rapporten för 1913 heter det: 'De jämförelsevis få rättgångar, som jordbrukskommissionen måst väcka, ha ådagalagt, att underdomstolarna i allmänhet hävda den uppfattningen, att uppsiktslagen icke äger tillämplighet på sådana vanhävdade hemman, där det kan visas, att vanhävden inträtt före nämnda lags trädande i kraft. Skulle Kungl. Maj:t bli av samma mening, torde jordbrukskommissionerna ha börjat sin verksamhet nog så tidigt. Ty en vanhävd upptäckes icke eller förmärkes icke under de tre, fyra första åren. Den sker så småningom och ej på en bestämd tidpunkt. Jag skulle utan överdrift kunna påstå, att vanhävden på samtliga inom detta län för vanhävd anmälda och besiktigade fastigheter inträtt långt före år 1909. Men jag skulle icke kunna förmoda, att Kungl. Maj:t i denna sak kommer att dela underrätternas uppfattning, ty då förefölle enligt min mening uppsiktslagen meningslös.' I rapporten för år 1914 beklagas ytterligare 'den uppfattning en del domstolar hysa angående vanhävdslagens bestämmelser, nämligen att vanhävd, som tillkommit före vanhävdslagens trädande i kraft, icke vore underkastad samma lags bestämmelser. Ty skulle sistnämnda åsikt vinna burskap och komma till fastighetsägarnas kännedom, komme det att möta nästan oöverstigliga hinder att hädanefters få förefintlig vanhävd avhjälpt på överenskommelsens väg, enär nästan all för jordbrukskommissionen anmäld vanhävd inom detta län kan sägas ha tillkommit före år 1909.'

Under år 1913 fann sig jordbrukskommissionen i Västernorrlands län nödsakad att bringa ett märkligt missförhållande till Kungl. Maj:ts kännedom. Den inkom med den frågan, huruvida uppsiktslagen kunde anses

tillämplig på Kramfors bolag i Västernorrlands län. Jordbrukskommissionen upplyste om att Kramfors bolag efter ägostyckningslagens tillkomst styckat större delen av sina hemman, så att inägorna enbart fingo utgöra en lott och all hemmanets övriga mark en annan. År 1914 försåldes inägotterna till bolagets disponent, Kjellberg, och transporterades vid bolagets övergång i nya händer 1907 till nuvarande disponenten. Den övriga delen av hemmanen, den skogbärande marken, behöll bolaget i sitt namn. Ehuru inägotterna formellt ägdes av disponenten, skötte dock bolaget dem, framhöll kommissionen, såsom all bolagets annan egendom. Bolaget uppbar de årliga arrendena och bokförde dem som en bolagets inkomst, bolagets förvaltare uppgjorde i disponentens namn nya arrendeavtal o. s. v., men till jordbrukskommissionen svarades: disponenten äger dessa hemmansdelar och han äger dem icke 'huvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsavkastningen'. I sitt yttrande över jordbrukskommissionens förfrågan ansåg justitiekanslersämbetet, att lagen icke var tillämplig på Kramfors bolags vanhävdshemman. Och Kungl. Maj:t fann sig ej föranlåten att göra något åt saken utöver ämbetets utlåtande; uppsiktslagen är alltså bragt ur funktion i fråga om Kramfors bolags ingalunda få vanhävdshemman. Jordbrukskommissionen i länet upplyser, att under 1913 ett stort antal vanhävsfall befunnits icke hemfallna under uppsiktslagen, emedan de fränstyckade inägorna blivit försålda till enskilda personer.

Om ett ingalunda ovanligt sätt att söka slingra sig undan uppsiktslagens bestämmelser förmäler jordbrukskommissionen för Jämtlands län i sin rapport för år 1914. Den säger: 'Ett inom länet varande bolag sålde för några år sedan sina ägande fastigheter till tvenne andra trävarubolag. Flera av de ursprungligen utmärkta hemmanen befunno sig vid tiden för försäljningen till hus och jord i ett bedrägligt tillstånd, och då de nya ägarna sedermera föranstaltade om laga klyvning av en del av de skogrika fastigheterna, blev i flera fall inägoområdet till envar brukningsdel av så ringa omfattning, att uppsiktslagen för dem ej kunde tillämpas — intet hinder således för fortsatt förfall, därvid kommissionen står rättslös.' Samma missförhållande äger rum även inom Västernorrlands län. I rapporten för 1913 förmäde jordbrukskommissionen därstädes, att den icke kunnat beivra sex anmälda vanhävsfall, emedan inägorna varit av alltför ringa omfattning för att självständigt jordbruk därå skulle kunna idkas. Sin rapport för 1914 slutar Jämtlands läns jordbrukskommission sålunda: 'En ändring av lagen i sådant syfte, att densamma må vinna tillämpning å hemman, som uppenbarligen förvärvats eller innehavas huvudsakligen för tillgodogörande av skogsavkastningen, även om det styckas

eller delas i så små lotter eller brukningsdelar, att självständigt jordbruk därå ej kan idkas, anser kommissionen mycket önskvärd'.

Allestädes ha jordbrukskommissionerna synnerligen svårt att komma till rätta med de s. k. 'jobbarna', som i regel låta jorden vanhävdas mera hänsynslöst än något bolag. Mycket ofta lyckas de med sina knep sno sig undan uppsiktslagen. I den av jordbrukskommissionen för Västernorrlands län för år 1913 avgivna rapporten säges det om de enskilda skogsspekulanterna, att de 'på allt sätt söka utsuga jord och skog och dessutom söka ställa sig utom uppsiktslagens bestämmelser, bland annat genom upprättande av så kallade skenköp och dylikt, vilket ofta förorsakar stort besvär och mycken tidsutdräkt. Arrendatorerna åt sådana skogsspekulanter äro verkligen att beklaga.' Samma jordbrukskommission anser sig i rapporten för 1914 'ej kunna underlåta att för herr statsrådet ytterligare framhålla svårigheten att komma till rätta med en del så kallade jobbare', och som botemedel mot nämnda förhållanden påyrkar den, att 'lagens bestämmelser böra skärpas'. Liknande uttalanden komma från jordbrukskommissionen i Jämtlands län. Rapporten för 1913 'nödgas ytterligare konstatera svårigheten att komma till uppgörelse med enskilda fastighetsägare, vilka söka på allt sätt slingra sig undan lagens räckvidd, såsom t. ex. genom företeende av intyg över förordnande för lantmätare att utföra ägostyckning eller, där mer än en är ägare, laga klyvning — skenåtgärder för att i det längsta värja sig för kommissionens ingripande'. Sammalunda i rapporten för 1914. I densamma står det om Jämtlands mycket talrika spekulanter: 'Sedan bolagen numera ej äga rätt att förvärva jordbruksfastighet, har denna rätt i stället övertagits av vad man kallar 'jobbare', ett konsortium av två eller flera personer, som av vinningslystnad göra affärer med fastigheter i avsikt att skövla skogen. Heman, som komma i sådana personers händer, upplåtas vanligen åt tillfälliga brukare eller brukas alls icke. Grödan säljes eller bortföres, hus och jord få förfalla i vanhävd. I många fall, då kommissionen efter hållen besiktning sökt träffa överenskommelse med vederbörande om åtgärder för vanhävdens avhjälpande, ha ägarna varit rustade med intyg om förordnande för lantmätare att förrätta egendomens klyvning mellan delägarna, en skenförrättning, som ofta fördröjes i det längsta, intill dess någon köpare inställer sig, som möjligen kan finnas villig att förvärva den på skog nu i det närmaste blottade samt till hus och jord förfallna och utsugna fastigheten.' Vidare omnämnes, att jobbare stundom i likhet med bolagen såsom

skyddsåtgärd betjäna sig av det förfaringssättet, att de avhända sig inägojorden genom styckning.

Av de klara fakta angående uppsiktslagens skröplighet, som framgå ur ovan anförda officiella handlingar, framgår alltså, att en undersökning med ty åtföljande förslag till lagändring ingalunda kommer, såsom 1914 års reservanter velat göra gällande, i strid med jordbrukskommissionernas verksamhet. Den står i stället i den allra bästa överensstämmelse med jordbrukskommissionernas intressen och erfarenheter, eftersom de upprepade gånger anhållit om förbättringar och skärpningar av gällande lag. Jordbrukskommissionerna själva, de som äro mest sakkunniga, ha sålunda smulat sönder ett av reservanternas huvudargument mot bifall till lagutskottets tillstyrkande av Lindhagens motion, vadan hopp borde kunna hysas om att motståndet mot den begärda undersökningen av uppsikts- och arrendelagarnas verkningar nu är försvunnet eller åtminstone väsentligen mattare.»

Herr vice talmannen D. Perssons motion.

I sammanhang med denna motion har utskottet till behandling förehåft en av herr vice talmannen D. Persson väckt motion, nr 26, i andra kammaren, vilken motion är av följande lydelse:

»Uti motion nr 16 vid 1914 års senare riksdag hemställde undertecknad, 'att riksdagen behagade i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes utreda och för riksdagen framlägga förslag till sådan ändring av lagen angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne den 25 juni 1909, att ägare till odlad jord, som faller under bemälda lag, skall vara ansvarig för jordens hävd, även om sådan jord är upplåten åt annan vare sig genom arrende eller annorledes, samt att omförmälda lags bestämmelser skola tillämpas å hemman, som uppenbarligen förvärvats eller innehaves huvudsakligen för tillgodogörande av skogsavkastningen, även om det styckas eller delas i så små lotter eller brukningsdelar, att självständigt jordbruk därå ej kan idkas'.

Till stöd för denna framställning anfördes följande:

'Under de senare åren har staten gjort mycket för att underlätta och befrämja uppodling av jord, i synnerhet inom Norrland och Dalarne, och sålunda visat ett särskilt intresse för odlingen i dessa bygder. Det är då ganska naturligt, att staten har intresse utav att odlingarna också vidmakthållas. Det var ock i syfte att trygga odlingarnas bestånd i dessa bygder, som lagen den 25 juni 1909 angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne tillkom.

Huru välbehövlig denna lag var, visa de berättelser, som av respek-

tive jordbrukskommissioner ärligen avgivits. Av dessa berättelser framgår nämligen, huru liten omsorg vissa bolag samt enskilda personer, som förvärvat fastigheter huvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsavkastningen, i många fall ägna den uppodlade jorden.

Med stöd av omförmälda lag hava visserligen jordbrukskommissionerna i många fall genom godvillig överenskommelse med jordägarna lyckats få dessa att sätta vanhävdad egendom i laggillt skick, och där det inte lyckats genom godvillig överenskommelse ha tvångsåtgärder vidtagits och tredskande jordägare tvingats att sätta jord och åbyggnader i stånd. Men jordbrukskommissionerna ha ock under sin verksamhet fått erfaras, att personer icke saknas, som sätta vinstbegäret högre än lydanden för lagen och som genom varjehanda transaktioner sökt kringgå lagen och undkomma dess verkningar. I sådant syfte har odlad jord i stor omfattning utarrenderats till enskilda personer under sådana former, att uppsiktslagen icke kunnat å desamma tillämpas, oaktat jorden legat i vanhävd.

Den fiskaliska rätt, som är staten förbehållen enligt uppsiktslagen, förefinnes nämligen icke i den så kallade norrländska arrendelagen. Detta är också ganska naturligt, ty ändamålet med arrendelagen var egentligen att stödja arrendatorerna och förbättra deras ställning samt att reglera och trygga det privaträttsliga avtalet mellan jordägaren och arrendatorn. Att så var förhållandet framgår tydligt av föredragande departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet den 12 februari 1909 vid föredragning inför Kungl. Maj:t av förslaget till nämnda lag. Refererande till norrlandskommitténs förslag i ämnet yttrade han nämligen bland annat följande: 'Med arrendelagen åsyftades förbättring av de arrendatorers ställning, vilka innehade jord, tillhörig sågverksbolag eller andra idkare av trävaruindustri.'

Av justitierådet Skarstedts kommentarier till dessa lagar framgår, att nämnda justitieråd förutsett, att jord skulle kunna upplåtas till nyttjande åt annan på sådant sätt, att uppsiktslagens bestämmelser å desamma ej kunde tillämpas. Redan då dessa lagförslag förelågo till behandling i riksdagen, uttalades också dessa farhågor av flera talare i andra kammaren.

Då vissa personer genom utarrendering av jord så att säga söka betäckning bakom den norrländska arrendelagen för att undkomma uppsiktslagens tillämpning, kunde det väl ligga nära till hands att söka bote-medlet genom en omarbetning av arrendelagen. Då emellertid det mål,

till vilket jag syftar, nämligen tryggande av den odlade jordens fortbestånd såsom odlad, knappast kan vinnas, utan att ändring av uppsiktslagen även kommer till stånd, torde man böra inrikta sig på att söka vinna målet genom ändring av allenast sistnämnda lag.

Såvitt jag kan förstå, skulle detta kunna ske genom att ur 1 § i denna lag utesluta tredje stycket, varjämte den omredigering av 8 § skulle verkställas, som påkallades av ändringen i 1 §.

Jag kan nämligen icke tänka mig någon annan möjlighet till förebyggande av anmärkta missbruk av arrendelagen, än att jordägaren blir ålagd att svara för jordens hävd, även om densamma är upplåten åt annan till nyttjande, under vilken form sådan upplåtelse än verkställts.

Några principiella skäl mot ett sådant stadgande torde inte heller med fog kunna framställas, då ju ett liknande ansvar enligt lagen den 23 juli 1903 angående vård av enskilda skogar åvilar ägare till skogsmark, varå avverkningsrätt till skog upplåtits till annan.

Förutom användandet av arrendelagen som medel att undkomma uppsiktslagens verkningar, ha åtskilliga idkare av trävaruindustri, eller, för att begagna ett något vulgärt men fullt berättigat uttryck, skogsjobbare, anlitat ett annat rättsinstitut, skiftesstadgan: Flera personer ha förenat sig till ett s. k. konsortium och inköpt jordbrukshemman med tillhörande skogar uteslutande i avsikt att skövla skogen och sålunda utan tanke på den odlade jordens hävd. Om konsortiet inte lyckats försälja den odlade jorden eller att få densamma utarrenderad, har hemmansklyvning begärts och hemmanet styckats i så små lotter, att självständigt jordbruk därå icke kunnat idkas, och på det sättet har konsortiet undkommit den för detsamma besvärliga uppsiktslagen.

För att råda bot mot detta missförhållande utan att ingå på andra lagstiftningsområden än uppsiktslagen, vill det synas mig, som att detta skulle kunna ske genom att i berörda lag införa den bestämmelsen, att hemman, som uppenbarligen förvärvats eller innehaves huvudsakligen för tillgodogörande av skogsavkastningen, skall falla under uppsiktslagen, även om det styckas eller delas i så små brukningsdelar, att självständigt jordbruk därå ej kan idkas.

Väl inser jag, att avsevärda svårigheter erbjuda sig för att på ett fullt tillfredsställande sätt kunna förebygga nu anmärkta missförhållanden, men den odlade jordens hävd och bevarande för därmed avsett ändamål är av så stor nationalekonomisk och social betydelse, att dessa svårigheter måste övervinnas.'

Vid samma riksdag väckte herr Lindhagen m. fl. en motion, nr 138, vari, efter särskild motivering, hemställdes, 'att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära en undersökning angående verkningarna av de norrländska arrende- och vanhävdslagarna samt framlägga resultatet av denna undersökning och föreslå de förbättringar i dessa lagar, som kunna av förhållandena påkallas'.

Lagutskottet, till vars förberedande behandling dessa motioner hänvisades, avgav däröver gemensamt utlåtande, nr 32, uti vilket, efter en utförlig motivering, hemställdes, 'att riksdagen, i anledning av förevarande motioner, må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa en allsidig undersökning rörande verkningarna av lagen om arrende av viss jord å landet i Norrland och Dalarna den 25 juni 1909 samt lagen samma dag angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarna samt därefter för riksdagen framlägga de förslag, vartill undersökningen kan föranleda'.

Mot detta skrivelseförslag hade fem av lagutskottets ledamöter avgivit reservation. Andra kammaren antog emellertid utskottets förslag, varemot första kammaren avslög såväl utskottets hemställan som de i ämnet väckta motionerna.

Av den diskussion, som förekom vid ärendets föredragning i kammarna, framgår, att anmärkningarna egentligen riktade sig mot utskottets förslag och icke så mycket mot den av mig väckta motionen. Särskilt var förhållandet så i andra kammaren, där lagutskottets ordförande med mycken skärpa sökte göra gällande, att såväl utskottets förslag som herr Lindhagens m. fl. motion voro för vitt omfattande, varemot han framhöll, att han icke riktade några anmärkningar mot min motion. Lagutskottet ansåg sig icke heller böra ingå i någon närmare prövning av min motion, då utskottet förordade en allmän undersökning av de norrländska arrende- och uppsiktslagarna. I det avseendet yttrar utskottet: 'I den av herr vice talmannen Persson framlagda motionen, vilken utmynnar i ett yrkande om skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t, har uppmärksamhet fästs å en del oegentligheter, som skulle vidlåda uppsiktslagen. Med hänsyn till den allmänna undersökning, som utskottet förordar, har utskottet icke ansett sig böra ingå i en närmare prövning av motionen. Utskottet finner nämligen uppenbart, att vid den av utskottet förordade undersökningen jämväl de i herr Perssons motion påpekade förhållanden och sättet för afhjälpande av desamma ägnas särskild uppmärksamhet.'

Ehuru jag till fullo delar lagutskottets sålunda uttalade mening om

behovet av en allsidig undersökning rörande verkningarna av norrländska arrende- och uppsiktslagarna, anser jag mig dock böra förnya min öförmälda motion, emedan däri påvisade olägenheter, därest lagen tillnärmelsevis skall få åsyftad verkan, skyndsamt böra undanröjas, och detta synes mig kunna ske utan alltför vidlyftiga förberedande undersökningar, då däremot en mera allmän undersökning av bemälda lagars verkningar skulle kräva avsevärd tid.

Att en ändring i det syfte, jag påyrkat, är av behovet högeligen påkallad, styrkes såväl av jordbrukskommissionernas berättelser för år 1914 som av ett brevsvår, jag erhållit från herr ordföranden i Jämtlands läns jordbrukskommission, vilket senare närslutes som bilaga till denna motion.

På grund av vad sålunda anförts får jag vördsamt hemställa, att riksdagen behagade i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes utreda och för riksdagen framlägga förslag till sådan ändring av lagen angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne den 25 juni 1909, att ägare till odlad jord, som faller under bemälda lag, skall vara ansvarig för jordens hävd, även om sådan jord är upplåten åt annan, vare sig genom arrende eller annorledes, samt att öförmälda lags bestämmelser skola tillämpas å hemman, som uppenbarligen förvärvats eller innehaves huvudsakligen för tillgodogörande av skogsavkastningen, även om det styckas eller delas i så små lotter eller brukningsdelar, att självständigt jordbruk därå ej kan idkas.»

*Utskottets
yttrande.*

Förevarande motioner avse båda en revision av vissa delar av den så kallade norrlandslagstiftningen. Herr Vennerström med flere hemställa i sin motion, att en allsidig undersökning måtte företagas angående verkningarna av lagen den 25 juni 1909 angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne samt lagen samma dag om arrende av viss jord å landet inom Norrland och Dalarne, samt att efter undersökningens fullbordande de ändringar måtte vidtagas i öförmälda lagar, vartill utredningen må giva anledning. Den av herr Persson väckta motionen innefattar en hemställan, att ändringar måtte företagas i den norrländska uppsiktslagen i syfte *dels* att någon inskränkning i lagens tillämpning ej vidare må äga rum för det fall, att fastighet är utarrenderad i enlighet med den norrländska arrendelagen, *dels ock* att uppsiktslagen må göras tillämplig i fråga om hemman, som uppenbarligen förvärvats eller inne-

haves huvudsakligen för tillgodogörande av skogsavkastningen, även om hemmanet styckas eller delas i så små lotter, att självständigt jordbruk därå ej kan idkas.

Frågan om en undersökning av de norrländska arrende- och uppsiktslagarnas verkningar har tidigare varit föremål för riksdagens prövning. Vid 1912 års riksdag väcktes av herr Lindhagen en motion i ämnet, vilken jämväl innefattade en hemställan, att vissa ändringar måtte vidtagas i norrlandslagstiftningen utan avbidan å utgången av den begärda undersökningen. I sitt utlåtande rörande sistnämnda motion lämnade lagutskottet följande framställning angående frågans behandling före omförmälda tidpunkt:

Historik.

»Vid 1910 års riksdag framställdes i motion av herrar Lindhagen och Karlsson i Fjäl, under framhållande särskilt av önskvärdheten av att den norrländska förbudslagen utsträcktes till att gälla även jordförvärv av bolagstjänstemän och enskilda skogsspekulanter, yrkande, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om en opartisk undersökning rörande verkningarna av nämnda lag särskilt vad anginge bolagstjänstemäns och andra dylika personers fastighetsförvärv samt fastighetsinrop av bolagen själva å exekutiva auktioner. Därjämte föreslogs, med anledning därav att den norrländska arrendelagen, dels på grund av den otillfredsställande avfattningen av dess övergångsbestämmelser och dels på grund av att bolagen skyndat sig att upprätta arrendeavtal före lagens trädande i kraft, icke skulle ernått den tillämpning, som därmed varit avsedd, att en sådan opartisk undersökning, som ovan nämnts, måtte åstadkommas även därom i vad mån nyssberörda lag vunnit tillämpning på bolagens och deras vederlikars arrendegårdar och, där så ej skett, om anledningarna därtill. Slutligen begärdes, därest utredningen därtill gäfve anledning, framläggande för riksdagen av förslag till förbättringar i berörda lagar.

Lagutskottet avstyrkte (i utlåtande nr 34) motionen, och denna hemställan bifölls av första kammaren, varemot andra kammaren antog en till utlåtandet fogad reservation, däri hemställdes, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes anordna undersökning rörande verkningarna av lagen den 4 maj 1906 om förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom samt i den mån och på det sätt, som kunde anses lämpligt, offentligen framlägga resultaten av en dylik undersökning. Genom kamrarnas skiljaktliga beslut var emellertid frågan förfallen.

Vid riksdagen 1911 återupptogs dessa framställningar av herr Lindhagen i något förändrad form. I avseende på förbudslagen påyrkade han, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära dels framläggande av förslag om lagens utsträckning till att omfatta även enskilda skogsspekulanter och dels en undersökning rörande förhållandena med bolagens fastighetsinrop å exekutiva auktioner samt övriga verkningar av lagen ävensom, därest utredningen därtill gäve anledning, förslag till förbättringar i lagen. Beträffande de övriga norrlandslagarna yrkade han arrende- och vanhävdslagarnas fullständigande i överensstämmelse med sin ovan berörda reservation till lagutskottets betänkande år 1909.

Lagutskottet tillstyrkte beträffande förbudslagen en skrivelse till Kungl. Maj:t av enahanda innehåll som ovan omförmälda, till lagutskottets betänkande 1910 fogade reservation. Denna utskottets hemställan godkändes av andra kammaren, men avslogs av första kammaren, till följd varav frågan alltså även då förföll. I övriga avseenden blev motionen av lagutskottet avstyrkt och av båda kamrarna avslagen.

Emellertid har Kungl. Maj:t den 30 december 1911 förordnat om utredning angående verkningarna i olika avseenden av den norrländska förbudslagen i syfte att i fall av behov kunna inskrida till rättelse och jämkning i vad som kunde visa sig vara till skada.»

Beträffande sin ståndpunkt till de väckta frågorna anförde därefter utskottet:

»De spörsmål, som i herr Lindhagens förevarande motion beröras, hava alltså i den omfattning, som för närvarande ansetts erforderlig och lämplig, av regeringen gjorts till föremål för undersökning och prövning i syfte att, där behov därav framträder, åvägabringa nödiga förbättringar. Att, innan denna undersökning kommit till något som helst resultat, vare sig begära ytterligare undersökning eller genomförande av vissa förändringar i sagda lagstiftning synes utskottet ej lämpligt. Det är visserligen sant, att den undersökning, varom nu förordnats, omfattar endast förbudslagen av den 4 maj 1906. Men beträffande särskilt arrende- och vanhävdslagarna är att märka, att dessa tillkommit och trätt i gällande kraft först under år 1909. Någon erfarenhet om deras verkningar, som kunde läggas till grund för ett bedömande i vad mån de kunde tarva förändringar, kan sålunda endast i obetydlig mån hava vunnits. Härtill kommer, att de jordbrukskommissioner, som enligt vanhävdslagen förordnats att hava uppsikt över jordbrukets bedrivande å bolagens hemman, först den 27 januari 1911 erhållit reglemente och på de flesta håll icke förr än under

nämnda år kommit i någon egentlig verksamhet. Det är uppenbarligen allt skäl att avvakta, att dessa kommissioner något fått arbeta, innan man skrider till ändringar i de lagar de hava att tillämpa eller till en på dylika ändringar syftande undersökning. Man bör sålunda enligt utskottets mening icke nu utsträcka undersökningen rörande ifrågavarande lagstiftning längre, än regeringen funnit ändamålsenligt. För övrigt torde det få antagas, att, därest i något avseende under undersökningens gång behov härav skulle visa sig, Kungl. Maj:t icke lärer underlåta att vidtaga erforderliga åtgärder.

Av det ovan sagda följer, att utskottet icke heller anser sig kunna nu tillstyrka riksdagen att hos Kungl. Maj:t begära vidtagande av de ändringar i arrende- och vanhävdslagarna, som i herr Lindhagens motion föreslagits. Även om det i viss mån kunde ansetts önskvärt, att särskilt beträffande arrendelagen några bland de av motionären framhållna önskemålen vunnit mera avseende vid lagens genomförande, innehåller motionen i allt fall icke tillfyllestgörande skäl, varför man, sedan lagarna genomförts i sin nuvarande form, redan nu, innan de utövat någon egentlig verkan, skulle begära ändring i desamma.»

Med hänvisning till vad sålunda i utlåtandet anförts hemställde utskottet, att det i motionen framställda yrkandet om undersökning av norrlandslagstiftningens verkningar icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Denna utskottets hemställan bifölls av första kammaren utan votering och av andra kammaren med 103 röster mot 67, vilka avgåvos för bifall till en vid utskottets utlåtande fogad reservation, innefattande yrkande om skrivelse till Kungl. Maj:t i motionens syfte.

Den på Kungl. Maj:ts uppdrag företagna utredningen angående verkningarna av lagen om förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom, vilken utredning sedermera utsträckts till att avse jämväl de norrländska ägostyckningslagarnas tillämpning och verkningar, slutfördes under loppet av år 1913.

Vid 1914 års senare lagtima riksdag väcktes dels av herr Lindhagen med flera en motion i samma syfte som den av herr Vennerström med flera vid innevarande riksdag framlagda, dels ock av herr vice talmannen Persson en motion av enahanda innebörd som den framställning i ämnet, som av samme motionär nu förelagts riksdagen och anfördes därvid i den av herr Lindhagen med flera väckta motionen rörande föremålet för undersökningen bland annat följande:

»Undersökningen bör naturligtvis omfatta lagarnas verkningar i de

avseenden, för vilkas tillgodoseende de blivit stiftade. Det bör således utredas, hur det i tillämpningen gestaltat sig med arrendelagens bestämmelser om viss minsta arrendetid, om rätt för arrendator att odla och få ersättning för jordförbättringar samt åtnjuta husbehovsvirke och bete, om skyldigheten för jordägaren att bygga husen och verkställa större reparationer, om syneförrättningar, om övergångsstadgande, som förbjuder lagens verkan i något avseende på äldre avtal, om lagens giltighet enligt ingressen allenast där arrendet omfattar inrösningsjord till en vidd av minst 4 hektar och så vidare. Beträffande vanhävdslagen bör utredas, i vad mån jordbrukskommissionerna verkat i sin uppgift och vilka vanskligheter därvid mötts, vilka tolkningar givits åt lagens grundstadgande i 1 § första stycket (jämför misstolkningen för Nås socken anmärkt av undertecknad vid 1913 års remissdebatt inom andra kammaren), i vad mån jordägare söka utan ersättning överflytta tungan av lagen på arrendatorerna, vilken tolkning givits av 'självständigt jordbruk' såsom villkor för lagens tillämplighet, vilken verkan kunnat iakttagas av kompromissbestämmelsen i 1 § tredje stycket om lagens otillämplighet i allmänhet, där norrländska arrendelagen gäller, och så vidare.»

Lagutskottet, som företog omförmälda motioner till behandling i ett sammanhang, hemställde i avgivet utlåtande (nr 32), att riksdagen, i anledning av ifrågavarande motioner, måtte avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t av enahanda innehåll, som i herr Vennerströms med flera förevärande motion avses. Till utlåtandet anmäldes emellertid reservation av fem utav utskottets ledamöter. Vid ärendets behandling i kamrarna beslöt första kammaren efter votering med 71 röster mot 49 att avslå såväl de i ämnet väckta motionerna som utskottets i ärendet gjorda hemställan, varemot andra kammaren utan votering biföll utskottets hemställan.

I sitt utlåtande i ämnet vid 1914 års senare lagtima riksdag anförde lagutskottet bland annat följande:

»Norrlandslagstiftningens allmänna syftemål har varit det norrländska jordbrukets vidmakthållande såsom självständig näring och bondeklassens bevarande under en utvecklingsperiod, som i dessa landsändar i mångt och mycket burit prägeln av ett övermäktigt inflytande från trävaruindustrien å den jordbrukande befolkningens ekonomiska och sociala levnadsvillkor. I högre grad än för annan rättsbildning gäller för en dylik av lokala undantagsförhållanden betingad lagstiftning, att densamma icke från början kan framträda i fullfärdigt skick, utan att först efter praktisk tillämpning av lagen med någon större säkerhet kan bedömas, huruvida

den rätta vägen blivit funnen för vinnande av det föresatta målet. Det står därför i god överensstämmelse med ifrågavarande lagstiftnings försökskaraktär, att de lagstiftande myndigheterna genom tid efter annan återkommande undersökningar av dessa lagars praktiska verkningar tillföres en på sakkunnigt och insiktsfullt omdöme grundad kännedom om de förhållanden, som till äventyrs kunna påkalla ändringar av redan givna bestämmelser.

Såsom förut erinrats, har beträffande norrlandslagstiftningen en undersökning av ovan angivet slag hittills företagits endast i fråga om lagen om förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom samt ägostyckningslagen. De skäl, som ansetts göra nämnda utredning önskvärd och lämplig, kunna emellertid efter utskottets förmenande med enahanda styrka åberopas för motsvarande åtgärd med avseende å de norrländska arrende- och uppsiktslagarna. Emot tidigare framställda förslag i sådant hänseende har anförts, att dessa lagar icke ägt giltighet under tillräcklig tid för att nödig erfarenhet om deras verkningar skulle kunna hava vunnits. Det synes emellertid utskottet, att detta skäl numera, sedan nära fem år förflutit från lagarnas ikraftträdande, icke kan tillmätas betydelse. Anledning till framskjutande av tidpunkten för en dylik undersöknings påbörjande synes för övrigt så mycket mindre föreligga, som vissa anmärkningar emot åtskilliga av dessa lagars särskilda bestämmelser redan förekommit. Utskottet har därför, i anslutning huvudsakligen till den av herr Lindhagen m. fl. väckta motionen, ansett sig böra tillstyrka en undersökning av de norrländska arrende- och uppsiktslagarnas verkningar i syfte att därigenom må kunna bedömas, huruvida dessa lagar visat sig i nuvarande avfattning motsvara sitt ändamål, samt i vad mån ändrade bestämmelser må kunna anses erforderliga.

I den av herr vice talmannen Persson framlagda motionen, vilken utmynnar i ett yrkande om skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t, har uppmärksamhet fästs å en del oegentligheter, som skulle vidlåda uppsiktslagen. Med hänsyn till den allmänna undersökning av de norrländska arrende- och uppsiktslagarna, som utskottet förordar, har utskottet icke ansett sig böra ingå i en närmare prövning av motionen. Utskottet finner nämligen uppenbart, att vid den av utskottet förordade undersökningen jämväl de i herr Perssons motion påpekade förhållanden och sättet för avhjälpande av desamma ägnas särskild uppmärksamhet.»

Vidkommande först den av herr Vennerström m. fl. väckta motionen, finner utskottet motionärernas uppfattning om lämpligheten av en undersök-

Utskottet.

ning rörande verkningarna av den norrländska uppsiktslagen bestyrkas av de erfarenheter, som vunnits av jordbrukskommissionernas för åren 1911—1914 avgivna årsberättelser i anledning av det dem enligt uppsiktslagen givna uppdrag. Sålunda har exempelvis jordbrukskommissionen för Västerbottens län bland annat framhållit, att uppsiktslagen vore synnerligen svävande och otydlig, samt att följaktligen de resultat, vartill lagens tillämpning vid rättegång kunde föranleda, syntes ovissa. Erfarenheterna från jordbrukskommissionernas verksamhet synas enligt de avgivna berättelserna jämväl i övrigt ådagalägga, att den norrländska uppsiktslagen i sin nuvarande lydelse icke i allo visat sig motsvara det syfte, som föranlett lagens tillkomst.

Beträffande den av herr Persson väckta motionen synes vunnit erfarenhet giva vid handen, att vissa oegentligheter med avseende å uppsiktslagens tillämplighet, vilka i motionen beröras, äro av den allvarliga art, att desamma böra göras till föremål för särskild uppmärksamhet. I likhet med laguskottet vid 1914 års senare riksdag har utskottet emellertid ansett, att frågan om avhjälpan av nämnda oegentligheter lämpligen bör behandlas i ett sammanhang med en allmän undersökning av uppsiktslagens verkningar.

Med hänsyn till uppsiktslagens och den norrländska arrendelagens inbördes sammanhang torde ifrågavarande undersökning böra avse jämväl verkningarna av sistnämnda lag, i vad densamma äger samband med lagstiftningen i övrigt till förekommande av vanhävd å jord i Norrland och Dalarne.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen, i anledning av förevarande motioner, må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en allsidig undersökning rörande verkningarna av gällande lagstiftning till förekommande av vanhävd av viss jord i Norrland och Dalarne samt därefter för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen må föranleda.

Stockholm den 19 maj 1915.

På laguskottets vägnar:

CARL LINDHAGEN.